

هیأتی از کشور افغانستان برای مذاکرات آبی عازم ایران شد

بازی برد–برد با احیای هامون

لیانمرگن خبرنگار

وزارت نیرو در سکوت خبری، چهارشنبه هفته گذشته پذیرای هیأتی از کشور افغانستان بود. برخی رسانه‌ها نوشتند که این هیأت با هدف رایزنی در خصوص قرارداد حقابه ایران و اختصاص آب هلمند به ایران آمده‌اند.

محمدرضا شهبازبگیان در خصوص راهکارهای موفقیت‌آمیز بودن این مذاکرات بیان می‌کند: هرچه آسیب‌پذیری در داخل کم شود، قدرت کشور در مذاکره افزایش می‌یابد و متقابلاً هرچه مذاکره موفق‌ترى داشته باشیم، آسیب‌پذیری ما کم می‌شود.

شهبازبگیان سیاست ایران در شرق کشور را متمایل به زنده شدن هامون اعلام می‌کند و بر این باور است که اگر این سیاست به نتیجه برسد، می‌توانیم بگوئیم که هر دو کشور ایران و افغانستان در حوزه دیپلماسی آب در مرزهای شرقی موفق بوده‌اند.

■ **منظور از آب به اندازه کافی چیست؟**

وزارت نیرو چهارشنبه هفته گذشته پذیرای هیأت افغانستان برای مذاکره بر سر حقابه ایران بود. رسانه‌های افغانستان به نقل از فاروق اعظم به‌عنوان مشاور این هیأت اعلام کرده‌اند که این مذاکرات برای اجرای متن قرارداد بین ایران و افغانستان (متعقد در سال ۱۳۵۱) در خصوص آب رودخانه هیرمند انجام می‌شود.

ذبیح‌الله مجاهد سخنگوی طالبان نیز در گفت‌وگو با رسانه‌های این کشور مسأله حقابه بین ایران و افغانستان را یک مسأله حل شده دانسته است. او تأکید می‌کند: در صورتی که طرف افغانستانی به اندازه کافی آب داشته باشد، ایران هم از این آب بهره خواهد برد.

اما «آب به اندازه کافی» یعنی چه و آیا با سیاست‌های توسعه‌کشاورزی در افغانستان، آبی برای استفاده ایران باقی می‌ماند؟

محمدرضا شهبازبگیان رئیس انجمن هیدرولیتیک ایران و عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت مدرس در گفت‌وگو با «ایران» درباره آب کافی بیان می‌کند: یک تئوری در خصوص مطالعات آب‌های مرزی وجود دارد. در این تئوری عبارتی به اسم آب قابل مذاکره داریم. او در توضیح عبارت آب قابل مذاکره می‌گوید: به مقدار آب قابل کنترل در کشور بالادست یا کسر نی‌های آن کشور و حقابه پایین دست، آب قابل مذاکره می‌گویند. در واقع آب قابل مذاکره مقدار آب مراد قابل کنترل علاوه‌بر نیاز کشور بالادست و حقابه کشور پایین دست است.

رئیس انجمن هیدرولیتیک ایران ادامه می‌دهد: برآورد من بر این است که منظور از آب کافی که در صحبت‌های طرف افغانستانی مطرح شده، همان آب قابل مذاکره باشد چراکه حقابه ایران کاملاً مشخص و طبق معاهده ۱۳۵۱ باید جاری شود. هیچ کشور بالادستی، درباره آبی که واقعاً به آن نیاز دارد، مذاکره نمی‌کند اما تشخیص اینکه چه مقدار از آبی که در بالادست کنترل می‌شود و مورد نیاز کشور بالادست است، کار دشواری است زیرا یک عدم تقارن اطلاعات بین کشور بالادست وپایین دست در این خصوص وجود دارد.

به گفته او، یکی از محورهایی که باعث می‌شود یک کشور به هیدروهمزون در منطقه تبدیل شود، همین عدم تقارن اطلاعات است. این موضوع می‌تواند برای کشورهای بالادست به‌صورت بالقوه ابزاری برای داشتن دست برتر در مذاکرات با عدم ارائه شفاف اطلاعات و تأخیر در ارائه آنها باشد.

شهبازبگیان می‌گوید: لذا خوب است ایجاد این مسائل مورد بررسی قرار گرفته و مسأله آب کافی تحلیل و شفاف شود. البته در مورد افغانستان می‌توان امید داشت که آب قابل مذاکره و باحسن نیت کافی وجود دارد.

■ **راه‌حلی برای افزایش آب قابل مذاکره**

رئیس انجمن هیدرولیتیک ایران، درباره

اجرای طرح‌های توسعه کشاورزی در افغانستان عنوان می‌کند: انواع تئوری‌ها برای توسعه در میحت آمایش سرزمین وجود دارد. اگر توسعه آب‌محور باشد، حجم آب قابل مذاکره کاهش می‌یابد اما می‌توان استراتژی توسعه را به سمتی برد که آب‌محور نباشد.

او اضافه می‌کند: ما توسعه کشاورزی را یک توسعه آب‌محور می‌دانیم ولی اگر در همین بخش، جهت‌گیری به سمت ایجاد صنایع تبدیلی به جای افزایش سطح زیر کشت باشد، چنین توسعه‌ای خیلی آب‌محور نیست و می‌تواند به حفظ یا حتی افزایش آب قابل مذاکره کمک کند.

رئیس انجمن هیدرولیتیک ایران درباره موفقیت‌آمیز بودن مذاکرات آبی در مرزهای شرقی بیان می‌کند: این مسأله خیلی پیچیده است. نمی‌توان در این خصوص به‌راحتی قضاوت کرد. در برخی موارد موفقیت‌هایی وجود داشته و گاهی هم کاستی‌هایی داشتیم.

او یادآور می‌شود: در مذاکرات آبی، پیچیدگی‌های زیادی وجود دارد. ایران در مرزهای شرقی، کشور پایین دست و در مرزهای غربی کشور بالادست به حساب می‌آید. این مسأله، پیچیدگی مذاکرات را بیشتر می‌کند زیرا هر موضعی در شرق کشور داشته باشیم، باید در غرب کشور برای آن پاسخگو باشیم.

■ **احیای دریاچه هامون، مهم‌ترین سیاست ایران در شرق کشور**

شهبازبگیان می‌گوید: در سمت شرق سیاست به سمت همکاری در حال حرکت است. در این منطقه مسأله دریاچه هامون به‌عنوان یک دریاچه آب شیرین و بین‌المللی مطرح است. این دریاچه ملاحظات زیست‌محیطی بین‌الملل دارد و اهمیت آن تنها به موضوع دو کشور محدود نمی‌شود.

او سیاست ایران در شرق کشور را متمایل به زنده شدن هامون اعلام می‌کند و بر این باور است که اگر این سیاست به نتیجه برسد، می‌توانیم بگوئیم که هر دو کشور ایران و افغانستان در حوزه دیپلماسی آب در مرزهای شرقی موفق بوده‌اند.

رئیس انجمن هیدرولیتیک ایران اضافه

می‌کند: ایران در مرزهای شرقی علاوه‌بر تلاش برای زنده شدن هامون، به‌دنبال تاب‌آور کردن استان سیستان و بلوچستان است که در قالب طرح «رویین‌تن‌سازی» این استان پیگیری می‌شود.

او ادامه می‌دهد: هرچه آسیب‌پذیری در داخل کم شود، قدرت کشور در مذاکره افزایش می‌یابد و متقابلاً هرچه مذاکره موفق‌ترى داشته باشیم، آسیب‌پذیری ما کم می‌شود.

سید زهرا قریشی، کارشناس دیپلماسی آب و هیدرولیتیک نیز درباره راهکارهای دیپلماسی آب در مرزهای شرقی کشور، در گفت‌وگو

با «ایران» می‌گوید: بررسی روند مناسبات هیدرولیتیکی شرق کشور پس از انقلاب مشخص می‌کند که دو کشور ایران و افغانستان در بازه‌های زمانی مذکور با وجود افزایش نسبی سطح همکاری‌ها، شاهد شدیدترین سطح مناقشه در تعاملات هیدرولیتیکی خود بوده‌اند.

او اضافه می‌کند: این مسأله به عوامل متعدد از جمله برنامه‌ریزی و تأکید روزافزون دولت افغانستان بر توسعه سازه‌های کنترل آب با هدف سیاسی-اجتماعی و همچنین تلاش برای نفوذ و سرمایه‌گذاری گسترده کشورهای خارجی در احداث و تکمیل طرح‌های توسعه آبی و کشاورزی در بالادست حوضه وابسته است. به همین دلیل مسأله تسهیم آب میان ایران و افغانستان در اکثر بازه‌های مراداتی دو کشور، در سطح مناسبات سیاسی قرار داشته است.

این کارشناس هیدرولیتیک یاد آور می‌شود: ماهیت سیاسی مسأله آب در شرق کشور ایجاد می‌کند که چانه‌زنی مقامات بر سر مسائل صرفاً فنی پیرامون آب‌های مشترک که بشدت از مسائل سیاسی، امنیتی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی تأثیرپذیر است، مؤثر واقع نشود. انجام مذاکرات بر سر مباحث فنی-مهندسی، در زمانی که ذات مسأله سیاسی-اجتماعی است، می‌تواند نتیجه‌ای عکس برای تسهیم منصفانه و پایدار آب به همراه داشته باشد.

او می‌گوید: بر این اساس، برگزاری نشست کمیساران آب چنانچه تنها به مسأله فنی تسهیم آب بپردازد نمی‌تواند برای مردم شرق کشور آورده‌ای داشته باشد. این جلسات صرفاً برای رزومه‌سازی مفید است.

به گفته قریشی، ایران و افغانستان باید با تمرکز بر فرصت‌های همکاری در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی و امنیتی، به برسته‌سازی وابستگی‌های متقابل اقتصادی و-اجتماعی به یکدیگر بپردازند و مناسبات آبی حال حاضر خود را بازتعریف کنند.

او تأکید می‌کند: با پررنگ شدن واقعیت وابستگی‌های متقابل دو کشور ایران و افغانستان به یکدیگر، کسب منافع بلندمدت هر یک به

■ **شنبه ۲۸ خرداد ۱۴۰۱**

■ **سال بیست و هشتم**

■ **شماره ۷۹۳۴**

۱۷

واکنش وزیر میراث فرهنگی

به اعتراض جامعه باستان‌شناسان به «حق کشف»

هیچ احدالناسی غیر ازوزارتخانه حق کاوش ندارد

زیست بوم–وزیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی کشور به مسأله «حق کشف» واکنش نشان داد. تعیین بودجه برای پرداخت حق کشف نخستین‌بار در زمان دولت سابق و هم‌زمان با ریاست علی‌اصغر مونسان مطرح شد. باستان‌شناسان و کارشناسان حوزه میراث فرهنگی همان زمان در گفت‌وگو با «ایران» حق کشف را تشویق مالی برای هجوم قاچاقچیان و حفاران غیرمجاز به محوطه‌های باستانی و تاریخی دانستند. انتقاد کارشناسان باعث شد تا موضوع حق کشف از سوی مسئولان وقت میراث فرهنگی کنار گذاشته شود. چندی پیش بود که فرمانده یگان حفاظت میراث فرهنگی کشور دوباره از تعیین بودجه برای حق کشف خبر داد. این بار هم انتقاد باستان‌شناسان را در پی داشته است.

حالا «عزت‌الله ضرعغامی» در حاشیه نشست جامعه هتلداران، حفاری (کاوش‌های باستان‌شناسی) را وظیفه انحصاری وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی می‌داند و می‌گوید: «هیچ دستگاهی، نه دولتی، نه حاکمیتی و نه اشخاص حقیقی اجازه حفاری برای کشف دفینه و اشیای تاریخی ندارند و قطعاً خلاف قانون است و باید توسط ما [وزارتخانه] انجام شود. مجوزش را ما باید بدهیم و ضوابطی هم برای این کار داریم.»

او می‌گوید: «اگر هر کسی در حین فعالیت دیگری به گنجینه و دفینه رسید، درخواست می‌کنیم آنها را بلافاصله تحویل وزارت میراث فرهنگی،

گردشگری و صنایع دستی بدهد.

ما برای کسانی که به آثار باستانی

دسترسی پیدا کرده و کشف

می‌کنند، حتماً به‌عنوان همکاری

با وزارتخانه برنامه تشویقی داریم، اما به منزله این نیست که هر کسی خودش جایی را حفاری کند و اثری را کشف کند. این اقدام صدرصد خلاف قانون است.»

ایران وتسهیم

وزیر میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی همچنین درباره خلأ این دستورالعمل که شاخص و ضابطه‌ای برای اثبات «کشف تصادفی» ندارد و زمینه را برای جویندگان گنج فراهم می‌کند تا زمین‌هایی را تنها به انگیزه گنج‌یابی خریداری کنند و با خیالی آسوده حفاری کنند، می‌گوید: «این کار حتماً خلاف قانون است. ما به طور دائم گزارش‌های کشفیات را اعلام می‌کنیم. اینها مربوط به همین افرادی است که زمین‌هایی را می‌خرند و غیرقانونی حفاری می‌کنند و دنبال کار نادرست و خلاف هستند. حتماً با این افراد برخورد می‌کنیم، قانون هم برخورد می‌کند. گاهی هم گزارش‌های ناراحت‌کننده‌ای می‌رسد مثل نمونه‌ای که در گورستان کلیمیان اتفاق افتاد که طبق گفته نماینده آنها در مجلس، این گورستان (به انگیزه یافتن آثار تاریخی) شخم زده شده است و سگ‌ها استخوان مردگان از خاک بیرون آمده را به دهان گرفته‌اند. ما حتماً با این موارد برخورد می‌کنیم.»

او در جمع همکاران خود در وزارت میراث فرهنگی خطاب به آنان گفت: «هیچ‌بنی‌شنری در هیچ جایگاه‌مسئولیتی حق ندارد در مأموریت‌های شما دخالت کند. اکتشاف، حفاری، شناسایی و اقدام به استخراج، همه باید براساس ضوابط دقیق میراث فرهنگی، توسط کارشناسان میراث فرهنگی و با مجوز وزارتخانه انجام بگیرد. کسی حق ندارد جایی را بکند و بگوید من مثلاً از وزارت اطلاعات هستم و ایشان هم از دادستانی آمده‌اند! اصلاً از این خبرها نیست. اینها می‌روند یک جایی را حفاری می‌کنند، مدیرکل ما هم در جریان نیست.»

او خطاب به مسئولان میراث فرهنگی در سراسر کشور می‌گوید: «آنجایی که احساس می‌کنید مأموریت شما دارد زیر سؤال می‌رود و دستگاه دیگری به خاطر قدرتی که دارد مدیریت شما را تهدید می‌کند و می‌گوید ما وظیفه داریم و شما دخالت نکن، حتماً آنجا بایستید، به ما اطلاع بدهید و برخورد قاطع کنید. کما اینکه هر وقت این کار را کردید بسرعت نگاه‌ها عوض شد، عذرخواهی کردند و گفتند ببخشید.»

ضرغامی گفت: «بعضی‌ها هم واقعاً نمی‌دانند وقتی جایی را می‌خواهند صرفاً برای دفینه بکنند صرفاً ما باید اجازه بدهیم. واقعاً نمی‌دانند، وقتی توضیح می‌دهید حواسشان جمع می‌شود. همه هم انگیزه باطل ندارند.»

■ **هر دستگاهی که خانه تاریخی بخرد حق تغییر در آن را ندارد**

ضرغامی در حاشیه نشست جامعه هتلداران به بحث تغییر وسعت طرح شاهچراغ از ۵۷هکتار به ۳۶۰ هکتار و موافقت پژوهشگاه میراث با طرح تفصیلی آن، واکنش نشان داد و درباره خرید پنهانی برخی املاک ثبتی در بافت تاریخی شیراز به انگیزه اجرای طرح بین‌الرحمین شیراز، گفت: در این باره چیزی نمی‌دانم، ولی تملک جزو برنامه‌های ما است. اگر دستگاهی ۲۰۰ ملک را تملک کند خیلی خوب است چون ما پول نداریم، وگرنه این کار را انجام می‌دادیم.

ضرغامی درباره احتمال مطرح شده از سوی افراد مطلع و پیگیر مبنی بر اینکه انگیزه این تملک‌ها تخریب است، گفت: «درباره خانه‌های بافت تاریخی شیراز هر اتفاقی بیفتد، اول باید تملک شود؛ حالا اگر دستگاهی خواب‌نمنا شده و ۴۰ خانه خریده است، ۸۰ خانه بخرد، اما به آن بناها نمی‌تواند دست بزند. هر خانه‌ای که در بافت تاریخی است، بخواهند به آن دست بزنند و تخریب شود، خلاف قانون است؛ چه کار اشخاص حقیقی باشد چه حقوقی یا حاکمیتی.» ضرغامی درباره اطلاعیه‌های کشور کانادا و فرانسه به شهروندانش برای عدم سفر به ایران هم گفت: «موضوع‌گیری امریکایی‌ها، کانادایی‌ها و فرانسوی‌ها را در این دو هفته ببینید که چقدر بر طبل ایران هراسی می‌گویند، رسماً اطلاعیه می‌دهند که کسی ایران نرود، چون آنها احساس می‌کنند گردشگری در ایران در حال رونق گرفتن است. هر وقت دیدید ایران‌هراسی جدی شده بدانید گردشگری در حال رونق گرفتن است، از گذشته همین روال بوده است.»

کارشن

ریزگردهای هامون جنوب افغانستان را هم درگیر کرد

معنای زیان دیگری نیست. این تعامل می‌تواند منافع پایدار و منصفانه‌ای را برای طرفین ایجاد کند.

■ **مسکوت ماندن نیاز هامون، عامل تشدید سدسازی افغانستان**

این کارشناس هیدرولیتیک بیان می‌کند: شکل‌گیری منافع پایدار و منصفانه میان ایران و افغانستان می‌تواند در تغییر نگرش متولیان آب‌های فرامرزی دو کشور نسبت به رودخانه مشترک هیرمند تأثیرگذار باشد و ارزش و باور مشترکی را میان آنها برای حکمرانی منابع آبی مشترک ایجاد کند.

او ادامه می‌دهد: حکمرانی مسائل درهم تنیده آبی تنها مربوط به بخش آب نیست. بسیاری از محرک‌ها در استفاده از آب، از خارج از بخش آب بر حکمرانی و مدیریت این منبع اثرگذار هستند.

قریشی عنوان می‌کند: در حقیقت وجود معاهده هیرمند که در آن نیاز زیست‌محیطی هامون مسکوت مانده است در کنار کمک‌های بین‌المللی در این بازه، سدسازی‌های افغانستان را تشدید کرده است و جلب سرمایه‌گذاری خارجی را برای این کشور به همراه داشته است. به گفته او، چانه‌زنی بر سر مسائل صرفاً فنی نمی‌تواند وضعیت تسهیم آب در این حوضه را در شرایط مطلوبی قرار دهد؛ بلکه نیاز است دو کشور با تمسک به فرصت‌های همکاری در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی و امنیتی، به برجسته‌سازی وابستگی‌های متقابل اقتصادی و اجتماعی به یکدیگر بپردازند تا تعاملی بر

اساس، برگزاری نشست کمیساران آب چنانچه تنها به مسأله فنی تسهیم آب بپردازد نمی‌تواند برای مردم شرق کشور آورده‌ای داشته باشد. این جلسات صرفاً برای رزومه‌سازی مفید است.

به گفته قریشی، ایران و افغانستان باید با تمرکز بر فرصت‌های همکاری در زمینه‌های اقتصادی، فرهنگی و امنیتی، به برجسته‌سازی وابستگی‌های متقابل اقتصادی و-اجتماعی به یکدیگر بپردازند و مناسبات آبی حال حاضر خود را بازتعریف کنند.

■ **شدیدترین سطح مناقشه با وجود افزایش همکاری‌ها**

سیده زهرا قریشی، کارشناس دیپلماسی آب و هیدرولیتیک نیز درباره راهکارهای دیپلماسی آب در مرزهای شرقی کشور، در گفت‌وگو

ایران

زیست بوم

تخریب در خیر

تسنیم- علی کلانه، رئیس ذخیره‌گاه زیست‌کره میانکاله گفت: طرح لایروبی خلیج گرگان از سال‌ها پیش در سازمان محیط زیست مطرح و بارها توسط کارشناسان رد شده بود، اما این طرح در ستاد ملی هماهنگی و مدیریت تالاب‌های کشور تأیید شد! او در رابطه با دلیل مخالفت خود با این طرح گفت: زمانی که مقرر شد لایروبی انجام شود، دستورالعملی در سازمان محیط زیست مطرح شده که براساس آن یک‌سری الزامات برای لایروبی ضروری است اما استاندار گلستان معتقد است که این ملاحظات دست وپای اجراکننده طرح را می‌بندد و در مسیر لایروبی سنگ‌اندازی می‌کند.

ایسنا- وحید جعفریان مدیرکل دفتر امور بیابان سازمان منابع طبیعی و آبخیزداری با اشاره به اینکه این روزها در حال گذراندن سخت‌ترین خشکسالی جهانی هستیم، گفت: این خشکسالی می‌تواند موجب تشدید بیابانزایی شود و مخاطرات متعددی را به‌عنوان پیامدهای ناشی از بیابانزایی به‌دنبال داشته باشد.

تسنیم- علی محمدطهماسی، دبیر ستاد ملی مدیریت پدیدبرد و غبار در رابطه با کانون‌های خارجی گفت: براساس مطالعات، حدود ۲۷۰ میلیون هکتار در اطراف کشور ما کانون‌های گرد و غبار هستند که بالاترین وسعت قرار دارد اما از نظر تکرار رخدادهایی که کشورما را درگیر کرده است، بالای ۹۰ درصد طوفان‌ها از عراق و سوریه وارد کشور می‌شوند.

نما

عملیات تخریب ساخت و سازهای غیرمجاز در روستای زیارت گرگان به تخریب ۳۰ بنای غیرمجاز منجر شد. به گفته محمود اسپانلو، دادستان عمومی و انقلاب گرگان گفت: تخریب ساخت و سازهای غیرمجاز روستای زیارت گرگان با هدف حفظ کاربری زمین‌های زراعی و باغی بدون وقفه ادامه دارد. این تخریب‌ها پس از صدور رأی قطعی در دادگاه اجرایی می‌شود.

ساخت و سازها و تخریب بافت تاریخی روستای زیارت اواسط دهه ۸۰ شدت گرفت! پس از آنکه سازمان وقت میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری این روستا را روستای هدف گردشگری به قصد معرفی بافت تاریخی آن قرار داد.

با وجود اعتراض‌ها، ساخت و ساز در جنگل‌های هیرکانی این روستا همچنان ادامه دارد. ساخت و سازهای گسل زلزله انجام گرفته است. علاوه بر آن زیارت به دلیل تخریب بافرسایش شدید خاک و لغزش زمین رو به روا است. بخشی از جنگل‌های هیرکانی در زیارت در حالی قربانی ساخت و سازها شده است که بررسی کارشناسان سازمان جنگل‌ها نشان می‌دهد این جنگل‌ها در گلستان هم اینک هم کارگردشان را در زمینه نگهداشت خاک و آب از دست داده‌اند!